

Javaslat a

Tessedik Táncegyüttes

Megyei Értéktárba történő felvételéhez

Javaslattevő:

Csaszttvan András

Szarvas, 2014. március 12.

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó neve:

Szarvasi Hagyományőrző Közalapítvány
5540 Szarvas, Kossuth tér 3.

2. A javaslatot benyújtó személy, vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: Csasztvan András

Levelezési cím: 5540 Szarvas, Kossuth tér 3.

Telefonszám: 20/5408010

E-mail: csasztvana@szarvasnet.hu

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: **A SZARVASI TESSEDIK
TÁNCEGYÜTTES**

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása:

Kulturális örökség

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye:

Szarvasi Hagyományőrző Közalapítvány
5540 Szarvas, Kossuth tér 3.

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik:

Megyei Értéktár

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, történetének leírása

TESSEDIK TÁNCEGYÜTTES

A szarvasi táncegyüttes, mint
nyitott táncműhely

Készítette:

Medvegy Veronika, Csasztvan András

2014. március 12.

Tartalomjegyzék

Rövid története.....	5
Szakmai periódusok, fontosabb események.....	6
Vendég oktatók, vendég koreográfusok szerepe az együttes életében	9
A magyarországi nemzetiségi táncok szerepe a Tessedik Táncegyüttes életében .	12
A Tessedik Táncegyüttesnél alkalmazott tréning módszerek	16
1. Gimnasztikai gyakorlatok	16
2. Előkészítő technikai gyakorlatok	17
3. Ritmikai gyakorlatok.....	18
4. Etűdök.....	19
5. Lelki tényezők	20
Az együttesnél alkalmazott tánctanulási módszerek.....	22
A koreográfiák, melyek Szarvason készültek – szarvasi táncosok lábára	25
A Rendhagyó Néprajzi Előadáshoz vezető út.....	27
Az Előadás.....	31
A tánc.....	31
A zene.....	33
Diabetés – összekötő szöveg.....	33
S ami szintén fontos: a színpad és a díszlet	34
Az első bemutató	35
A műsorra való felkészülés	36
A Rendhagyó Néprajzi Előadás hatása az együttesre	38

Az együttes bemutatása

Rövid története

A szarvasi Tessedik Táncegyüttes **1968-ban** *Ruzs Molnár Ferenc* vezetésével alakult meg. Akkor még a Tessedik Sámuel Mezőgazdasági Főiskola csoportjaként. Tagsága az intézmény hallgatóságából került ki, mely folyamatosan cserélődött, így nem volt lehetőség elmélyült szakmai munkára, s arra, hogy a vezetőség évekre előre tervezhessen.

Az együttes életében **1983** hozott nagy fordulatot. Ekkor *Putnoki Elemér*, a szarvasi művelődési ház akkori igazgatója kezdeményezésével és irányításával egy igen erőteljes táncos gárda fogott össze Szarvason. Elkezdődött a főiskolai együttesel párhuzamosan egy másfajta táncos munka. 1984-ben a két csapat egyesült, s a Tessedik Táncegyüttes átalakult városi, szövetkezeti, főiskolai közös fenntartású s tagságú együttesé. Céljául tűzte ki a Kárpát-medence magyar és nemzetiségi tánc hagyományainak őrzését, átörökítését. Beindult a tagtoborzás, nemcsak a fiatal felnőttek közt, hanem a kisiskolások körében is. 1984-85-ben megkezdődött az utánpótlás nevelése, egy akkor újdonságnak számító módon is. A művelődési ház szakköri foglalkozásai mellett a Szlovák Tannyelvű Általános Iskolában tanítási órák keretében néptáncoktatás kezdődhetett Csasztvan András vezetésével. 1991 óta művészeti iskolai keretek között, egyszerre több generációnál folytatódik ez a munka.

Az együttes bevonta a mezőgazdasági és az óvóképző főiskola hallgatói közül a táncos múlttal rendelkezőket, és tagokat gyűjtött a város 14-15 éves ifjúságából, s megindult a rendszeres, következetes táncegyüttes munkája.

Ez az 1983 óta működő csapat belföldön és külföldön egyaránt szép sikereket ért el. Többször nyert fesztivált, nívódíjat, kiváló minősítést. Sokszor

szerepeltek a minden évben megrendezésre kerülő Néptáncantológián mind a felnőtt, mind a gyermek csoportok.

Szakmai periódusok, fontosabb események

Az évek során többször történt vezetőváltás, ami különböző szakmai korszakokat is jelentett.

1983-85-ig: Egy átmeneti időszak, mikor is *Dede Zoltán*, majd ifj. *Putnoki Elemér*, végül *Ambrus András* voltak az irányítói a csapatnak. Kialakul a felnőtt együttes gárdája, beindul az utánpótlás nevelése. Először mutatkozik meg fesztiválon az újjá alakult Tessedik Táncegyüttes Nagykállóban.

1985-87-ig: *Sára Ferenc* a művészeti vezető. Ekkor készül el a Rendhagyó néprajzi Előadás és más nagy létszámú koreográfiák. 1986-ban az akkori minősítési rendszer Arany III. fokozatát kapja az együttes. Nagy hangsúlyt kap az improvizációs készség fejlesztése a tánctanulás során.

1987-95-ig: *Csasztvan András* a Tessedik táncegyüttes vezetője. Ő irányítja a próbatermi munkát is.

Sok meghívott oktató tanít és alkot a csapatnál. Rendszeresen dolgozunk hagyományőrző felállásban a népdalkörrel közösen. Előtérbe kerülnek a nemzetiségi táncanyagok. 1988-ban Kiváló Együttes címet kap a csoport, szerepelünk a Ki mit tud? televíziós vetélkedőben. Minden évben részt veszünk szövetkezeti, főiskolai fesztiválokon, ahol többször nyer az együttes különböző díjakat. 1990-ben Arany I.-re minősülünk. 1991-ben Csasztvan András Táncpedagógiai Nívódíjat kap, elnyerjük az Országos Szlovák Szövetség Központi Táncegyüttese címet. Évente többször is utazunk külföldi turnéra. Egyre bővül a táncot tanuló gyerekek száma, így folyamatos a felnőtt együttes utánpótlása jól képzett kis táncosokkal.

1995-ben *Béres Anikó* és *Kis Zoltán Mihály* veszi át a táncegyüttes vezetését.

Ez egy magasabb fokú, folyamatos, rendszeres technikai képzést jelent a táncosoknak, hiszen mindkét vezető a Honvéd Együttes tagja volt, s az ott szerzett tudásukat adják át. A jelenleg érvényben lévő minősítési rendszerben a csapat egymás után három alkalommal szerezi meg a Kiválóan minősült együttes címet: 1996, 1998, 2000. A harmadik alkalom után kapjuk meg a Martin György Néptáncszövetség Martin-plakettjét. Több külföldi úton is részt veszünk.

1997-ben Béres Anikó visszatér a Honvéd Együttesbe, ezután Kis Zoltán egymaga vezeti a táncpróbákat. Alkalmoszerűen a lánykarból hív segítségül néhány tagot (Buzás Tünde, Takács Brigitta, Medvegy Veronika).

2002-ben a vezetés visszakerült *Csasztvan András* kezébe, a táncpróbák levezetésében Juhász Attila és Sutyinszky Ildikó segített. 2004-ben a gyöngyösi fesztiválon újra elnyerjük a kiváló minősítést négy magyarországi nemzetiség táncanyagának bemutatásával.

2004-2007-ig Juhász Attila szakmai vezetőként tevékenykedik

2007-től Csasztvan András ismét visszakerült mint művészeti vezető, mellette Hankó Tamás tánckarvezetőként napjainkig.

Hivatásos táncosok, néprajzosok, és néptánc oktatók nevelkedtek ki az együttes táncosai közül, többen lettek a Magyar Állami Népi Együttes, a BM Duna Művészegyüttes, a Honvéd Táncszínház, és az ExperiDance tagjai.

A Tessedik Táncegyüttes számos külföldi fellépésen, C.I.O.F.F International Council of Organizations of Folklore Festivals /Kanadai székhelyű Nemzetközi Folklórfesztiválok Szövetsége/ fesztiválon vett részt, amely Európa majd összes országát, a Balkán és a világ több országát is érintette.

A néptáncgyűttesek minősítési rendszerében a pontszámok alapján az együttes hat alkalommal „Kiválóan minősült” címet kapott. 2001 januárjában a Néptáncantológián Martin György emléklakettet vehetett át.

Békés megye népi kultúrájának népszerűsítése terén kifejtett több évtizedes tevékenységéért a Tessedik Táncgyűttest Békés Megye Képviselő-testülete 2002 októberében „Békés Megyéért” kitüntető díjban részesítette.

A táncgyűttes 2008-ban a szlovák néptáncagyományok ápolása terén végzett több évtizedes eredményes munkája elismeréseként a Magyar Köztársaság Kisebbségeért Díjában részesült, 2011-ben a VOSZ Békés Megyei Prima Díját vehette át.

Országos ismertségét az 1980-90-es évek televíziós *Ki mit tudjainak* köszönheti. Néhány ismertté vált táncszínházi előadása „Aradi 13-ak”, „Magyarország az én csendes szép hazám”, „Rendhagyó néprajzi előadás”, „Fejezetek Tessedik Sámuel önéletírásából”, „Csíksomlyói búcsú”,

1993-ban a szarvasi Tessedik Táncgyűttes három hétig a Magyar Állami Népi Együttesként turnézhatott és vehetett részt Európa hivatásos táncgyűtteseinek fesztiválján Spanyolországban.

Jelenleg a Csodaszarvas legenda táncszínházi megvalósítását készítik elő a táncosok. Tervezett bemutató 2014. július 18.

Vendégoktatók, vendég koreográfusok szerepe az együttes életében

Az együttes életében mindig fontos szempont volt, hogy a táncanyagokat ne csak helyi táncosok tanítsák, hanem változó gyakorisággal meghívott oktatók is. Vannak előnyei annak is, ha az együttes vezető egyben alkotó is saját csoportjánál, hiszen így naprakészen ismerheti táncosainak képességeit, lehetőségeit. A tanítás menetét bátran építheti a már megszerzett tudásukra. A készítendő koreográfiánál már előre figyelembe veheti a szereplők mentalitását, táncbéli ügyességüket, egyénre szabott feladatokkal láthatja el táncosait.

De ha a tagság a tanulás folyamatában hosszútávon csak az adott oktatóval találkozik, fennállhat a veszély, hogy beszűkül a táncosok szemléletmódja, táncértelmezése. A táncuk stílusban, karakterben egysíkúvá válhat, „sok kicsi oktató” táncol a színpadon. Hiszen a táncanyag áttanításának, átadásának sikerességét befolyásolja az oktató egyénisége, tánctudása, táncértelmezése, akár testalkata, hangulata is, tehát leutánozható mintaadása.

„A mintakövetési folyamatban szerepet játszik egyfajta utánzási hajlam, s ugyanakkor ez tanulási forma is. Kognitív és emocionális elemei vannak, a mintát követni kívánó személy értelmileg vagy érzelmileg, esetleg mind a két szinten azonosul a mintaadóval, s ezáltal képes a minta sugallta értékeket elfogadni s követni.”¹

Ezekről a tényezőktől nagyban függ, a tanítványok hogyan sajátítják el az adott tudást. S hogy az uniformizálódás ne következzen be, hasznos, ha egy együttes életében megjelennek vendégoktatók – alkotók is, új szint, új

lendületet hozva magukkal. „Minden ember másképp látja a világot, minden tanár egy kicsit másképpen értelmezi ugyanazt a táncot, amit közösen tanulmányozunk. ... Ám az is lehet, hogy a táncot szinte ugyanúgy látja, de más az ő egyénisége, temperamentuma, s ez élményt, serkentést jelent a táncosainak. Mindez akkor is hasznos lehet, ha ugyanazt a táncfélét tanulják tőle, amit már eddig is tanulmányoztak. Még érdekesebb a vendégtanárral való ismerkedés, ha ő más vidék táncát hozza.”²

A Tessedik Táncegyüttesnél szinte minden évben sor került egy vagy több oktató, oktató páros meghívására. Így dolgozott a csoporttal:

- Tímár Sándor – Magyar Állami Népi Együttes
- Hortobágyi Gyöngyvér, Szurmai Gábor - Budapest
- Sára Ferenc - Gyimes
- Farkas Zoltán, Tóth Ildikó - Budapest
- Dede Zoltán - Nyíregyháza
- Varga Zoltán - Budapest
- Szilágyi Zsolt és Újlaki Mariann - Nyíregyháza
- Zsuráfszky Zoltán – Budapest Táncegyüttes
- Lévai Péter, Kiss Zsuzsanna – Budapest, Táncművészeti Főiskola
- Mlinár Pál - Békéscsaba
- Makovinyi Tibor, Truppel Mariann – Budapest, Honvéd Táncszínház
- Szabó Zsolt - Somogy
- Manninger Miklós - Budapest
- Gál László - Elek
- Szűcs Gábor, Urbán Mária - Jászberény
- Kocsán László, Kuli Orsolya - Jászberény

- Román Sándor – Experi Dance
- Juhász Zsolt – Duna Művészegyüttes
- Maródi Attila, Kiss Anita - Miskolc

Mindegyik oktató más-más módszerrel dolgozott, alkotott. Ez is nagyban hozzájárult ahhoz, hogy sok színes egyéniség nevelkedett ki a szarvasiak közül, mivel számos oktatótól tanulhattak. Nem csak egy pedagógiai modell szerint, hanem akár egy évben 3 különböző személyiség által alkalmazott módszereken keresztül jutottak hozzá a tudáshoz. Ez úgy valósulhatott meg, hogy hosszú éveken keresztül heti 3 táncpróba volt, s havonta egy teljes hétvége (péntek estétől vasárnap délutánig). Nyaranta edzőtábor jellegű, több napos gyakorlások sem voltak ritkák.

A magyarországi nemzetiségi táncok szerepe a Tessedik Táncegyüttes életében

Az együttes megalakulásától kezdve foglalkozott nemzetiségi táncanyagok tanulásával, színpadra állításával. Ez szinte kézenfekvő volt, mivel Szarvas is szlovák múlttal rendelkező város, 1722-ben 50 felvidéki szlovák család telepedett itt le. Az ő leszármazottaik a szarvasi tótok. Az idősebbek a mai napig beszélnek szlovákul, őrzik hagyományaikat, szokásaikat. Működik nemzetiségi önkormányzat, szlovák tannyelvű általános iskola is.

1985-ben kezdett közösen dolgozni a táncegyüttes a már régóta működő, Litauszki Mária vezette népdalkörrel, így alakítva egy **hagyományőrző együttest**. Ebben a felállásban a csapat a helyi szokásokból merítve állított színpadra lakodalmast, aratóünnepet, fosztókát (kukoricafosztás), katonabúcsúztatót. Idősebbek, fiatalok egyaránt élvezték a közös munkát. Volt, amelyik összeállítás citerakísérettel kapott, volt, amelyik vonóskísérettel, a lakodalmast és a katonabúcsúztatót pedig a szarvasi rezesbanda kísérte.

Ez az együttműködés sokat segített abban, hogy a táncegyüttes tagok énektechnikája fejlődjön, hiszen a szlovák dallamokra oly jellemző kétszólamúság a szarvasi dalanyagban is fennmaradt. Ezekben a hagyományőrző együttes műsorokban szükség volt a táncosok improvizációs készségére is, mivel kötött táncfolyamatok nem voltak az összeállításokban. Ez is nagyszerű alapot teremtett a későbbi feladatok teljesítéséhez.

Csasztvan András a gyerekeknek is készített egy koreográfiát szarvasi gyermekjátékokból és táncokból, amivel szép eredményeket értek el.

A táncegyüttes a hagyományőrző felálláson kívül is foglalkozott a **szlovák hagyományokkal**. Elsőként *maglódi szlovák táncokkal*. Később Varga Zoltán készített egy olyan nagy létszámú karikázót, amelyben a *zempléni szlovák és magyar lánytáncot* állította párhuzamba. Amikor a Néptáncantológián

bemutattuk, 33 lány táncolta. Itt a kétszólamú énekléssel már nem volt gondja a csapatnak, mivel ebben gyakorlatot szerezhettek a szarvasi dalanyaggal. Tanult az együttes *Garam-menti szlovák táncanyagot*, ahol bizony 3, sőt néha 4 szólamban is énekeltünk. Ez után következett 1995-96-ban Szilágyi Zsolt és Újlaki Mariann által tanított és színpadra állított *zempléni szlovák anyag*. Sok sikert megért és a csapat által nagyon kedvelt koreográfia volt, illetve az a mai napig is. Tőlük tanulhattuk meg a Nyíregyháza környéki *tírpákok táncagyományait is*.

A szlovák táncok és dalok több oldalról is fejlesztették a táncosokat. Egyrészt az apró, nyolcados, tizenhatodos kopogó, dobogó, figurázó lépések a ritmusérzékét, tánctechnikáját, a többszólamú dalok pedig az énektechnikáját erősítették a csapatnak.

Nagy hatással volt az együttesre az 1988-as év. Ekkor a sátoraljaújhelyi szövetkezeti fesztiválra négy *magyarországi nemzetiség táncanyagával* nevezett be a vezetőség, így színpadra került Dráva-menti horvát, ceglédberceli sváb, eleki román és maglódi szlovák táncanyag. Ezt a bemutatót kemény tanulási, felkészülési időszak előzte meg.

A *lakócsai táncokat* Farkas Zoltántól és Tóth Ildikótól tanulhattuk. A tánc tanulást megelőző tréningek sokat javítottak a ritmus- és tempóérzékünkön. Az erre a táncra jellemző boka és térdmozgások elsajátítása pedig évekkel később is éreztette hatását. Sokak mozgása finomodott, boka és térdhasználata harmonikusabb lett. A többszólamú ének itt is jelen volt. Ezek a dallamok új színt, új hangzásvilágot hoztak a szlovák dalokhoz képest.

A *ceglédberceli sváb* táncanyagból Manninger Miklós állított össze egy könnyed, vidám koreográfiát, melynek lépésanyagát is ő tanította meg. Újdonságnak számított a kötött, szabályozott szerkezet, a strofikus felépítés, a $\frac{3}{4}$ -es ritmusosztású keringő.

Tánctechnikailag talán a négy közül a legnehezebb volt az *eleki román* anyag. Ennek elsajátításában Gál László segített. A lunga virtuóz férfitánca, szinkópás ritmusvilága és lüktetése ínyenc falat volt az együttesnek. Nem sokkal később ezt a táncot a gyerekegyüttesből a 14-16 éves korosztály is megtanulta, s a koreográfiával a Gyermek Néptáncantológián is szerepeltek.

Román táncanyagokból nem csak az eleki szerepelt az együttes repertoárján. 1985-86-ban Sára Ferenc vezetésével készült egy összeállítás *Méhkeréki joc* címmel. Két év múlva Makovinyi Tibor tanított *pacalkai táncokat*, s készített egy három páros koreográfiát. Az a három fiú, aki ezt tanulta és táncolta, olyan többlettudásra tett szert a már meglévő, igen jó tánckészségük mellé, hogy nem sokkal később mindhárman hivatásos táncos lett (Kiss Zoltán, Juhász Gyula, Czegléczki Tibor).

Az 1991-es év szinte mérföldkő volt az együttes életében. A csapat pályázatot adott be az *Országos Szlovák Szövetség Központi Táncegyüttese* cím elnyerésére. Egy órás szerkesztett műsort kellett bemutatni, mely szlovák táncokat, hagyományokat vonultatott fel. A sikeres bemutató után el is nyertük a címet, ami nem kevés anyagi támogatással is járt. A két éves megbízatás mellé évi 1.2 millió forintot kapott az együttes. Igaz, ebből kellett fedezni minden belföldi, külföldi fellépést, utazást, ahová a szövetség küldte a táncosokat. Ekkor erősödött meg a kapcsolat több szlovákiai együttesrel. Az elnyert támogatásból jutott új viseletekre, oktatók meghívására, új koreográfiákra is.

Később, a kilencvenes évek második felében került ismét nemzetiségi anyag előtérbe. Lévai Péter tanított *szucsági magyar és román táncokat*, amiből egy hosszabb szokásfeldolgozás készült. 1997-98-ban pedig Szilágyi Zsolt *mezőméhesi román* anyagot „adott a lábunkra”. Az ebből készült koreográfiát abban az évben a néptáncantológián is sikerrel mutattuk be.

Csaszttvan András által vezetett felnőtt és gyerekcsapatokban mindig fontos nevelési szempont volt, hogy a táncosok ne csak a magyar táncanyagokat ismerjék, hanem a szomszéd népek táncagyományaival is ismerkedjenek. A különböző csoportoknál egy-egy próba végén mindig volt valamilyen „levezető” tánc. A gyerekeknél erre kiválóan alkalmasnak bizonyultak bizonyos balkáni (makedón, szerb), egyszerűbb motívumokból építkező lánc- és körtáncok. Több okból is.

A körtáncok egyik célja az együtt táncolás, ezzel is erősítve az együvé tartozás érzését. A körben mindenki egyenlő, nincsenek kitüntetett szerepek, mindenkit egyforma követelmények elé állít. Egyforma lépéseket táncolnak a kör tagjai, így az is sikerélményhez juthatott, aki a próbán gyengébben teljesített, esetleg nem olyan ügyes táncos. Ezeknek a táncoknak a zenei hangzásvilága, ritmikája, lüktetése, dinamikája eltér a magyar táncokétól. Így tulajdonképpen játszva sajátítják el a gyerekek az újdonságokat, és nagy élvezettel gyakorolják. Persze nem kötelességgként, hiszen ez egyfajta jutalom a próba végén. Ezt személy szerint én is megtapasztaltam kicsi gyerektáncosként. Segítség lehet abban is, hogy a gyerekek ne „elvakult magyar népi táncosok” legyenek majdan, hanem tiszteljék, elismerjék más népek kultúráját is.

A Tessedik Táncegyüttesnél alkalmazott tréning módszerek

Mint az összes művészet, a tánc is megkíván bizonyos technikákat, alapfogásokat. Ezeket jól megtervezett, átgondolt előkészítő gyakorlatokkal el lehet sajátítani. Az együttes életében több ilyen gyakorlat típus került alkalmazásra:

- általánosan, sokoldalúan képző gimnasztikai gyakorlatok
- előkészítő technikai gyakorlatok
- ritmikai gyakorlatok
- etűdök

1. Gimnasztikai gyakorlatok

A gimnasztika a testgyakorlatok általánosan és sokoldalúan képző előkészítő gyakorlatait és az ember természetes mozgásait foglalja magába. Ezen gyakorlatok igen sokfélék és a legkülönbözőbb hatásúak. Megtalálhatók közöttük az izmokat nyújtó, az ízületek mozgékonyágát növelő, a koordinációt, az izomerőt fejlesztő gyakorlatok éppúgy, mint az állóképességet javító gyakorlat-sorozatok.

Célja:

- a szervezet előkészítése a nagyobb fizikai igénybevételre
- a kezdő táncosok képességeinek megalapozása
- fizikai képességek továbbfejlesztése és fenntartása
- a bemelegítés

A bemelegítés, ami szervezet előkészítését jelenti a fokozottabb fizikai igénybevételre, lehet általános és speciális. Az előbbivel oldjuk meg a szív és a tüdő működésének fokozását, az izmok nyújtását, az ízületek átmozgatását. Az utóbbi pedig pszichikailag is előkészíti a táncost a feladatok elvégzésére,

mégpedig a tánchoz kapcsolódó mozgástechnika alkalmazásával. Az egész folyamat során nagyon fontos a fokozatosság elvét betartani.

„A gimnasztikában nincs lezárt tanulási folyamat, a gimnasztikát az állandó mozgástanulás jellemzi. Az egymásra épülő oktatási folyamatok révén elért magasabb technikai színvonal mindig újabb és nehezebb feladatok elé állítja az egyént.”³

A Tessedik együttes próbatermi munkája során több oktató is alkalmazott általános és speciális gimnasztikai gyakorlatokat. Kiemelhető közülük Tímár Sándor, Hortobágyi Gyöngyvér, Varga Zoltán.

2. Előkészítő technikai gyakorlatok

Az együttesek körében gyakran alkalmazott a Molnár-technika, mely a balett tapasztalataiból kiindulva a magyar néptánc mozgásformáit használja fel a táncosok technikai képzésére. „Ennek a technikának az ember természetes mozgásaihoz, mozgásmódjához kell alkalmazkodni.megtanít mindenkit – tehetségest és tehetségtelent – arra, hogy testét egyenesen tartsa, jól forogjon minden irányban, jól egyensúlyozzon, ami a tánc döntő kelléke...”⁴

Öt nehézségi fokozaton keresztül fejleszti a mozgást. A kezdetekben a lábra és annak részeire koncentrálnak, a kéznek nem juttat szerepet. Ez csak a magasabb fokoknál lesz lényeges. Molnár István fontosnak tartja, hogy a táncos anélkül is tudjon mozogni, hogy abban karjai segítségére lennének. A fokok elemeiből a táncosok korának, képzettségének megfelelően lehet válogatni.

- I. fok: egyszerű formákban egyesülnek a forgás, egyensúlyozás és ugrás különböző fajtái.
- II. fok: főleg a forgások alapját rakja le, növeli a gyorsaságot.
- III. fok: előkészíti az ugrást, tovább fejleszti az előzőeket.
- IV. fok: főleg az egyensúlyozó érzéket fejlesztő elemekből áll.
- V. fok: igen nehéz technikai szakasz. A forgást, ugrást, egyensúlyozást magas fokon követeli.

Ezt a technikát Csasztvan András hozta Szarvasra. Ő Gödöllőn sajátította el Hargitai Zsuzsától, ki a mai napig is a Molnár-technika legnagyobb képviselője és ismerője hazánkban.

3. Ritmikai gyakorlatok

„A ritmus, amely a táncok legfontosabb kelléke, eszköz arra, hogy általa egy csapásra belékerüljünk abba a hangulatba, amelyet a tánc ki akar alakítani. ... A ritmusban feloldódunk, és testünk minden része alkalmazkodni kezd irányításához. A ritmus a tánc legfontosabb része, mert általa egyöntetű gondolat keletkezik a táncosokban, és egységes tánc alakul ki.”⁵

Ezen gyakorlatok alapvető célja a ritmikai elemek elsajátítása, a különböző időértékek és azok egymás közti viszonyának megismertetése. Fejleszti a tempó- és ütemérzéket. Tudatosítja a tánchoz szükséges ritmusokat. Segíti a zenei sorvégek, ütemhatárok megtalálását, különféle mozdulatok ritmikai helymeghatározását.

Végezhetők egyéni, páros illetve csoportos formában, a legkülönbözőbb változatokban. Ez szinte kimeríthetetlen lehetőségeket kínál a fejlesztésre.

Társulhat hozzá saját ének vagy zene. Bevonhatóak a gyakorlatokba különféle ritmushangszerek is, elsősorban azok, melyek a népi kultúrában is fellelhetők. A kétszólamú feladatok pedig jól fejlesztik a kar – láb mozgásának egymástól függetlenítését, koordinálását, mivel ez is elengedhetetlen a táncok tanulásánál.

Az együttesben dolgozó oktatók közül Farkas Zoltán és Tóth Ildikó voltak azok, akik a legnagyobb hangsúlyt fektették a ritmikai fejlesztésre.

Gyakorlataikkal először 1987-ben találkoztunk, amikor lakócsai táncokat tanítottak a csapatnak. A bemelegítések nagy része ilyen gyakorlatokra épültek, és amikor már a motívumok tanulására került a sor, nem jelentett különösebb gondot a bonyolultabb ritmikai felépítésű lépések elsajátítása. Majd néhány év múlva újra dolgozhattunk velük, mikor megalkották a tyukodi anyagra épülő Crescendo című darabot, amiben ismét nagy hangsúlyt kapott a ritmikai elemekkel való játék.

4. Etűdök

Az etűd meghatározott tánctechnikai feladat megoldására készült darab. A pedagógiai gyakorlat fontos eleme. A tánchoz szükséges technikai felkészültség elsajátításánál kaphat jelentős szerepet. Funkciója a gyakoroltatás, anyagtanítás. Lehetővé teszi, hogy egy adott részletre koncentrálhasson a táncos, például fogásmód váltásokra tánc közben, vagy különböző motívumok kötési lehetőségeire. Az etűd lehet ritmikai, dinamikai, plasztikai elemeket kiemelő mozgássor. Már nem alapfokú gyakorlatok, de még nem is táncok. Több ilyen rövid darabból szvit alakulhat ki.

Szilágyi Zsolt és Újlaki Mariann oktató páros volt az, akik a Tessedik Táncgyűttesnél végzett munkájuk során a leginkább kihasználták a táncos etűdök nyújtotta pedagógiai lehetőségeket. Például mikor a zempléni szlovák táncokat tanították hosszabb időn keresztül, minden alkalommal készült

néhány ilyen gyakorló összeállítás, amin a táncosok dolgozhattak a következő hétvégi próbáig. Ez hasonlóképpen történt a tigris és a mezőmészes táncanyag tanításakor is.

5. *Lelki tényezők*

A fenti áttekintés tartalmazza a test fejlesztésére irányuló tréningeket. Véleményem szerint a sikeres tánctanuláshoz *szükség van egyfajta lelki tréningre is*, ami a próbára való ráhangolódást, a közösséggé formálódást jelenti. Ez elkezdődik már ott, hogy a táncos elindul otthonról, munkahelyről, iskolából a táncpróba helyszínére (sikeres esetben egy csak erre használatos helyiségbe). Ott találkozik azokkal, akikkel a tánc köti össze. Átöltözik próbaruhába. Ez nagyon fontos nemcsak higiéniai, hanem lelki szempontból is, ezzel kívül hagyja a külvilágot, „táncossá válik”, már kezd a csoport tagjává lenni. Megfigyelhető sok közösségnél, legyen az baráti társaság vagy munkahely, az egyenruha, illetve valamilyen egyforma ruhadarab, kiegészítő milyen erővel bír a közösségépítés szempontjából.

A fizikai tréning akkor lesz igazán sikeres, ha az oktató képes arra, hogy átadja a tanulóknak azt az energiát, amivel ő dolgozik, ráhangolja a táncosokat az adott feladatra. Fontosnak tartom a csoportosan, egyszerre történő bemelegítést, tréningezést. Itt is erősödik az együvé tartozás érzése, ami kihat a későbbi táncos munkára, vagy akár a színpadi teljesítményre. Nagyon jó segítség lehet ebben a megfelelő zene. Fontos, hogy ne legyen unalmas, egyhangú, ragadja ki a táncost a megszokott közegéből. Legyen változatos a dinamikája, a hangulata, akár a ritmikája is. Célszerűnek tartom a balkáni, keleti tradicionális zenét, mivel ott a mai napig a táncgyógyományban jelen vannak a lánc- és körtáncok, az együtt-egyszerre táncolás élménye, s a zenéjük magukban hordozzák ezt az érzést. De akár mai világzene, vagy a szintén tradicionális alapokon nyugvó jazz is elérheti a célt. Mind emellett a táncosok zenei látóköre is szélesedik.

A táncpróba teljes ideje alatt az oktatónak úgy kell irányítania a munkát, úgy kell odafigyelnie a táncosaira, hogy azok pozitív érzésekkel, feltöltődve hagyják el a próbatermet. Úgy érezze mindenki, hogy legközelebb is jönnie kell, jól érzi magát abban a közegben. Számítanak a jelenlétére, a táncára, a többiek igényt tartanak rá, s ő is a többiekre. Nagyon fontos a pozitív megerősítés.

Nagy jelentőséggel bírnak a termen, a „munkán” kívüli együttlétek. Ebben a körbe rengeteg minden beletartozhat. A Tessedik Táncegyüttes életében is mindig fontos események voltak ezek az alkalmak. A vezetők közül Csasztvan András az, aki a leginkább odafigyelt erre a területre, s irányítgatta az ilyen jellegű eseményeket. A teljesség igénye nélkül néhányat megemlítek.

Egész napos bográcsozás, játék a Körös partján. Kukoricafosztás ősszel. Amikor az együttes anyagilag rosszul állt, közösen bérbe vett egy évre egy kisebb paradicsomföldet, melyet a felnőtt és gyermek tagok közösen műveltek, s a bevétel a csapat kasszáját gazdagította. Hasonló céllal parkokat is rendben tartott a csapat. Télen többször volt disznótor, és az elkészült finomságokból tavaszra, nyárra is maradt. Betlehemezés a városban. Több éve Luca-bálat tartunk, mely a város felé is nyitott rendezvény és nagy népszerűségnek örvend. Jelmezes farsangi mulatságot, közös név- és születésnapokat ülünk. Húsvétkor a fiúk nagy része együtt járt locsolkodni, s a napot közös házibulival zártuk. Több napos kirándulásra mentünk Erdélybe. A mezőgazdasági főiskolán rendszeres táncházakat tartottunk. S természetesen az is idetartozik, hogy egy-egy próba végeztével nem széledt szét a társaság a szélrózsa minden irányába, hanem leültünk együtt egy pohár innivalóra, s jókat beszélgettünk.

Az együttesnél alkalmazott tánc tanulási módszerek

Két nagyobb korszakra lehet osztani az 1968 óta eltelt éveket a tánc tanulás szempontjából. 1983 előtt, míg főiskolai csapat volt az együttes, a koreográfiák betanulása volt a jellemző. Magára a táncanyagra sok figyelmet nem fordítottak, a lépések megtanulása után rögtön a koreográfiában szereplő lépéssorozatok gyakorlása folyt színpadi térformában elrendezve. 1983 után bekövetkezett változások (a későbbiekben részletezem) új szemléletet hoztak a táncok elsajátításában is.

Ez a szemlélet tulajdonképpen az akkor elterjedő rendszernek felelt meg, melyet **Tímár Sándor** alakított ki. Az *anyanyelv tanulásának folyamatához* hasonlítja a tánc tanulást. „A beszélt nyelv esetében először szavakat tanulunk, majd a szavak kapcsolásának rendjét a tanult nyelv nyelvtani szabályai szerint. Ezt kell tennünk a tánc esetében is. Először a motívumokkal ismerkedünk, utána a motívumok kapcsolási rendjét tanuljuk meg az adott tánc nyelv rendjének megfelelően.

Biztos, hogy az a táncos, aki a koreográfia **táncnyelvét** jól ismeri, „tud beszélni a tánccal”. Az jobban megérti a koreográfia mondanivalóját és jobban tudja azt közvetíteni is.”⁶

Az oktató a tanítás folyamatában tovább bonthatta mozdulatelemekre, fázisokra saját magának a motívumot, pl. javításkor, de a tanuló számára a motívum maradt meg alapegységnek. Tehát első feladat a motívumtanulás, mely kibővíülhet motívumcsaláddá. Ebből építkeznek a motívumfűzések, a kapcsolási szabályoknak megfelelően, a tájegységnek megfelelő zenére, dinamikai, plasztikai elemekkel kiegészülve.

Ezután következhet a „táncmondatok” megfogalmazása a tanult tánc belső törvényei alapján.

Tímár Sándor fontosnak tartja, hogy csak akkor kezdhető el a koreográfia megtanulása, ha annak táncanyagát a táncosok anyanyelvi szinten már jól ismerik, szabadon tudnak vele bánni. Ez a szemléletmód határozta meg a Tessedik együttes munkáját is.

Ez az oktatási módszer máris nehezebb a táncot tanító egyén számára, mint csak magát a koreográfiát, egy mozgássort betanítani, viszont sokkal célravezetőbb mind a hiteles előadás, mind pedig a táncosok táncához való viszonyának szempontjából, valamint a táncos alapok megteremtésében is nélkülözhetetlen. Ha az első táncanyagát úgy tanulja egy táncos, hogy tudja szabadon használni a motívumokat, abból tud improvizálni, akkor erre a későbbiekben sokkal könnyebben építhető az összes többi táncanyag is.

Jelenleg kialakulóban van egy új táncoktatási módszer, mellyel a táncegyüttes is találkozott már. Ez az analízis – szintézis elvén alapuló **mozgásanalitikus szemlélet**, melynek lényege, hogy az adott tájegység, falu táncanyagát a természetes mozgásokból kiindulva kell tanítani. Tehát már nem a motívum az alapegység, hanem a mozdulat, s ebből építhetők fel a táncra legjellemzőbb, egyszerű mozgássorok. A gyakorláshoz alkalmazható a kötött és a rögtönzött táncolási forma is. „Ahhoz, hogy mozgásunk és gondolkodásunk ne szűküljön be az automatizmus korlátjai közé, nagyon fontos, hogy mindig újabb és újabb impulzusokkal finomítsuk a táncos mozgást. Ilyen hatást eredményeznek a már megtanult mozgások ritmikai, dinamikai, tempóbeli változtatásai, a plasztikai és funkcióbeli módosítások, valamint a mozgáskoordináció különböző céllal történő differenciálása.”⁷ Ezen lépcsőfok után következhet a bonyolultabb formák elsajátítása, majd a tánc

építkezésének törvényszerűségeivel, a jellemző táncfolyamatokkal, a folyamatok jellemző kapcsolási lehetőségeivel való megismerkedés. A tanulás menetét végigkíséri a szabad, rögtönzött táncolás alkalmazása.

Ezzel a módszerrel dolgozhatott az együttes Lévai Péter jóvoltából, amikor szucsági magyar és román táncokat tanulhattunk. Ebből az anyagból készült egy 25 perces legény – leányavató összeállítás, mely szabad táncra épült.

A koreográfiák, melyek Szarvason készültek – szarvasi táncosok lábára

A koreográfiák készítésében is megfigyelhető a változás. A 80-as években jellemző volt az amatőr együttesek repertoárjára a teljesen kötött táncfolyamatokból összeállított, geometriai alakzatokat használó koreográfia, mely igen ritkán engedett némi előadói szabadságot a táncosoknak. Ezen a téren a 90-es évek elején kezdődött a változás, amikor már néhány koreográfus beépített a folyamatok közé néhány dallamnyi „szabad” táncot. De még ezek sem tekinthetők igazi improvizációnak, mivel a legtöbb esetben mégis valamilyen szinten szerkesztett volt, s csak a közönségnek tűnt rögtönzésnek. A mai napig kevés együttes alkalmas arra, hogy „valódi improvizációval” töltsen meg a színpadot.

A szarvasi együttes vezetésénél az is szempont volt, hogy ne csak már máshol megalkotott koreográfiákat vegyen át és tanuljon be, hanem helyben is készüljön a táncosok egyéniségének, technikai tudásuknak megfelelő összeállítás.

Ilyen koreográfiák a következők:

- Juhász Zsolt: Dél-alföldi táncok
- Sára Ferenc – Csasztvan András: Az aradi tizenhárom
- Dede Zoltán: Sárközi karikázó
- Sára Ferenc: Méhkeréki joc
- Varga Zoltán: Csíksomlyói búcsú
- Csasztvan András – Buzás Tünde: Betlehem
- Szilágyi Zsolt:
 - Zempléni szlovák táncok
 - Mezőméhesi táncok
 - Tirpák táncok

- Lévai Péter – Kiss Zsuzsanna:
Szucsági legény- és leányavatás
Rábaközi játékok és táncok
- Szabó Zsolt: Somogyi táncok
- Mlinár Pál: Rimóci táncok
- Kocsán László: Moldvai táncok
- Maródi Attila – Kiss Anita: Vajdaszentiványi táncok

A 80-as évek teljesen beszabályzott koreográfiáihoz képest 1986-ban, amikor a Rendhagyó Néprajzi Előadást először bemutattuk és megvalósítottuk, óriási dolog volt, hogy 6 pár táncos fel mert menni úgy a színpadra, közönség elé, hogy magának a táncnak az erejével, a tánc és a zene harmóniájával, a tánc löktetésével, dinamikai árnyalataival próbálta lekötni a közönség figyelmét, ami akkor sikerült is.

A Rendhagyó Néprajzi Előadáshoz vezető út

Hogyan lehet elérni a táncosoknál, hogy egyszer csak műsorba szerkesztve közel egy órányi improvizációt a nézők számára értelmezhető, élvezhető módon előadjanak?

Ez egy nagyon hosszú folyamat.

A szarvasi együttesnél minden korosztálynál az autentikus táncanyag tanulása, s annak improvizatív hasznosítása volt az elsődleges cél. Másodlagos célként szerepelt a már tudott anyagból az új koreográfia vagy műsor összeállítása, majd annak kigyakorlása. A csoportnál vendégeskedő oktatókkal szemben is ez az igény fogalmazódott meg, s így is történt. Elvárás volt, hogy először „anyanyelvi” szinten tudják használni az adott táncot, majd azután készüljön színpadi összeállítás a tájegység anyagából.

Szarvason 1983-ban történt meg egyfajta váltás. Ez a változás egyrészt arról szólt, hogy az addig a Mezőgazdasági Főiskola által fenntartott táncegyüttes átalakult városi Tessedik Táncegyüttesé. Másrészt az addig csak főiskolai hallgatókból álló csapat kiszélesedett, és olyan táncosok kapcsolódtak be 1983-ban a Tessedik Táncegyüttes munkájába, akik lehet, hogy szarvasi származásúak voltak, de más együtteseknél táncoltak évek óta, vagy már oktattak is, és szakmai elismerésben részesültek. Jöttek olyanok is Szarvasra ekkor, akik úgy gondolták, hogy itt valami értelmes, új kezdődik, s ebbe érdemes bekapcsolódni. Kanyarodjunk vissza egészen odáig, hogyan is állt össze a kezdő csapat.

1983-ban az alapító tagok közül többen voltak egyszerre katonák egy helyen, Budapesten, az aquincumi katonai bázison. Itt működött egy művészeti csoport. Ide kerültek például a KISZ Központi Művészegyüttes Rajkó zenekarának tagjai és táncosok, akiket tulajdonképpen összeválogattak az ország számos helyéről táncos múltjuk alapján. Így került ebbe a

laktanyába Sára Ferenc, aki a Bartók Táncegyüttes Tagja volt, Rófusz László Egerből, Ifj. Putnoki Elemér Gyomárról szólótáncosi múlttal, Dede Zoltán, aki a Balettintézet néptánc szakán végzett, Csasztvan András, aki akkor a gödöllői egyetemi tánckar vezetője volt, s fesztiválokról már ismerte a szakma a munkáját. Ezek a fiúk, miután leszereltek, Szarvasra kerültek 1983 tavaszán, megalakítva egy nagyon erős magot. Hozzájuk társultak gyomai és szarvasi lányok. Az év szeptemberére verbuválódott össze Putnoki Elemér kezdeményezésére, aki a szarvasi művelődési ház igazgatója volt, egy 10 fiúból és 14 lányból álló együttes. Velük kezdődhetett el a kemény szakmai munka. Elkészült az első három koreográfia, melyekkel már októberben a nagykállói fesztiválra szeretett volna eljutni a csapat, de sajnos a fesztivál nem fogadta a fiatal együttest. Ezek a koreográfiák a következők voltak:

1. Hortobágyi Gyöngyvér – Lévai Péter: Tyukodi táncok

Ez a táncot Csasztvan András „hozta” Gödöllőről, ott már táncolta, ismerte az összeállítást. Hortobágyi Gyöngyvér és Szurmai Gábor tanította be Szarvason.

2. Varga Zoltán: Skandálás

Ezzel egy három páros, balkáni táncokon alapuló tematikus szám került a műsorba. Ez sem volt ismeretlen a táncosok számára, hiszen Sára Ferenc a Bartókban, Rófusz László Egerben már táncolta. Harmadikként Csasztvan András csatlakozott, aki délszláv táncokban ekkor már járatos volt.

3. Tímár Sándor: Öt legény tánca

Az együttesben volt öt olyan fiú, aki már tudott kalotaszegi legényest táncolni. Sőt olyan is volt, Ambrus András, aki a Bartók együttesben tagja volt annak az öt főnek, akikre Tímár Sándor megalkotta ezt a szenzációs koreográfiát. A „szarvasi ötös” így állt össze: Sára Ferenc, Dede Zoltán, Ambrus András, Ifj. Putnoki Elemér, Rófusz László.

Az eddig név szerint említett táncosokon kívül még tagja volt a kezdő csapatnak Puskás Géza Gyuláról, Kiss Sándor Gödöllőről, Bures Tibor Kalocsáról, Németh Sándor Gyomárról.

A lányok között is a többség már több éve táncoló, bizonyos tánctudással rendelkező táncosok voltak. Néhányan közülük: Marsi Andrea, Csasztvanné Vass Edit, Ligeti Gabriella, Bakró Erzsébet, Buzás Tünde, Fabó Zita.

Tulajdonképpen mindenki más-más tudást, vagy akár más-más felfogást hozott Szarvasra.

Az volt a csodálatos ebben az indításban, hogy klasszikus értelemben vett öntevékeny amatőr művészeti tevékenység jött létre. Ami azt jelentette közművelődési értelemben, az akkori népművelői szakirodalom szerint, hogy ebben az öntevékeny művészeti közösségben az első időszakban egymástól tanultak, s egymást tanították a táncosok.

Amikor ez a táncos alap azonos hullámhosszra került, és a tagok kezdtek azonosan gondolkodni a táncról, akkor kezdtek vendégoktatókat hívni Szarvasra, holott az együttesben dolgozó potenciális szakemberek mellett ez nem volt feltétlenül szükséges.

Későbbiekben Dede Zoltán elkerült Szavaszról. Sára Ferenc két évig, 1987-ig művészeti vezető volt, vele közösen született meg a Rendhagyó Néprajzi Előadás. Sára Ferenc rendelkezett már a 80-as évek közepén is azzal a látásmóddal, alkotókészséggel, amit egy koreográfiája kapcsán Novák Ferenc egy zalai fesztivál alkalmával így nevezett: „Megszületett a szocio-koreográfia.” Ez egy gyimesi táncokból készült 15-20 perces összeállítás volt: Pityóka lopó kaláka Gyimesközéplekon címmel, ami egy gyimesi táncalkalmat illesztett színpadra az összes elemével.

A 80-as években a szarvasi táncosok ezzel a szemléletmóddal tanultak mindent. A folyamatos, önállóan szerkesztett, megállás nélküli táncra, az

improvizációra helyezve a hangsúlyt a koreográfiák helyett. S amikor ez a tudás már meg volt, akkor jött a nehezebb rész. El kellett jutni oda, hogy ezt a tudást az előadás által megkövetelt művészi átéltséggel adják elő.

E cél eléréséért a kemény próbatermi munka mellett vállaltak olyan előadásokat, amelyek koreográfiák helyett improvizációra épültek. Például Lajosmizsén, a Gerébi kúriában, ahová rendszeresen járt 2 pár táncos. A 35-40 perces műsorhoz csak a tájegységekben egyeztek meg, kötött folyamatok nem voltak. Másik ilyen lehetőség volt a külföldi turista csoportoknak szervezett folklórműsor. Ennek keretében egy Galga-menti lakodalom elevenedett meg. Itt szintén a szabad tánc kerülhetett előtérbe, nem a koreográfiák halmazából állt a 3 órás „szórakoztató” műsor. Ezek is fontos színhelyei voltak annak, ahol az a táncos alap képződött, ami lehetővé tette a későbbi előadás létrejöttét.

A próbateremi munkában is jutott idő a szabad táncolásra minden alkalommal. Az új táncanyag tanulásakor a tanulás folyamatába beépítve: mikor már ismertek voltak bizonyos motívumok, azokat rögtön „használni” kezdtük. A próbák befejező része az örömtánc volt, vagyis szabad párválasztással lehetett egy már jól ismert táncot szabadon táncolni.

Tehát adott volt egy improvizációra alapuló táncstudás, s ehhez járult hozzá az a rutin, hogyan lehet 2-3-4 párral színpadi körülmények között, igényesen, érdekesen táncot előadni. Azért volt fontos ennek a rutinnak a megszerzése, mivel a Rendhagyó Néprajzi Előadást az erdélyi táncházak képére formálták az alkotók.

Az Előadás

A Rendhagyó Néprajzi Előadás azzal a céllal jött létre, hogy egy átfogó képet adjon a Kárpát medencében élő népcsoportok hagyományairól. Ne csak a táncról, hanem népzénéről, viseletről, tárgyi kultúráról, épített értékeinkről is ismereteket nyújtson a közönségnek.

Az előadás különlegessége az, hogy a néző több felől kapta az információkat:

- egyrészt a színpadon zajlott a tánc,
- folyamatosan szólt táncot kísérő, illetve önálló műsorszámként megszólaló népzene,
- időnként magyarázó, ismeretközlő, összekötő szöveg hangzott el,
- folyamatos diavetítés történt.

Így egy megszakítások nélküli, 50-60 perces műsor született.

S most nézzük a részeket külön-külön.

A tánc

Az előadás koncepciója az volt, hogy a három dialektusterületről válogatva, nyugati irányból kelet felé haladva érintsünk különböző tájegységeket. Ezekből is bizonyos táncrendi részeket kiragadva, hiszen mindent felvonultatni nem lehet egy műsoron belül, s nem is ez volt a cél. Ízelítőt kívántunk adni, illetve megmutatni a hasonlóságokat, különbségeket. Az egyes tájegységek táncrendi részeinek bemutatására 2-4 perc állt a táncosok rendelkezésére, teljesen improvizatív formában. Három – négy, maximum 6 párnál egyszerre többen tánc közben nem voltak a színpadon.

A következő táncok kerültek előadásra:

1. Nyugati dialektus

- rábaközi verbunk és dus
- somogyi ugrós, eszközös

2. Középső dialektus

- bagi verbunk, lassú és friss csárdás
- dél-alföldi lassú, friss csárdás és oláhos
- nemzetiségi táncanyagként:
eleki román táncok
zempléni szlovák lánykarikázó
- nyírségi verbunk és csárdás

3. Keleti dialektus

- kalotaszegi legényes és szapora
- széki négyes, lassú és csárdás
- magyarpalatkai sűrű magyar, ritka és sűrű csárdás
- nyárádmenti csárdás és szökös
- gyimesi verbunk, lassú és sebes magyaros, héjsza

A műsor bizonyos keretes jelleggel bírt. Ugyanis az előadás kezdéseként minden táncos a neki megfelelő viseletben – azaz amiben először táncolt – jelent meg a színpadon, s alkotott egy színes, változatos tablóképet. Ekkor énekelte el Csasztvanné Vass Edit, a népművészet mestere, a „Magyarország az én csendes, szép hazám...” kezdetű népdalt. A dal utolsó refrénjére a táncosok kivonultak, csak az első tájegység szereplői maradtak, s kezdődött a rábaközi verbunk.

Az előadás zárójelenete is hasonló volt. A gyimesi héjsza végére lassan besétált az összes táncos szintén különféle viseletekben, s egy moldvai kobozyjáték alatt hangzott el a Csodaszarvas regéből egy részlet:

„Volt egy öregapó,
S volt néki, volt néki
Kilenc szép szál fia.

Nem nevelte őket semmi mesterségre,
Szántásra, vetésre, ménes terelésre.
Csak nevelte őket erdőt, mezőt járni
S a vadra vadászni.
Az ő lábuk nem lép többé tűzhely hamujába,
Csak puha avarba,
S az ő szájuk nem iszik többé pohárból,
Csak tiszta forrásból.”

Ezzel az idézettel ért véget a műsor.

A zene

Az előadás és a színpadkép szerves részeként a zenét a Békés Banda 5 fővel szolgáltatta. Nagyon változatos, igényes hangszerhasználattal emelték a műsor színvonalát. Az alkotóknak egy kérése volt a zenekar felé. A különböző tájegységek zeneanyagából minél több énekelhető dallamot válogassanak össze. Így az élőzene mellett az élő ének is fokozta az előadás „életszerűségét”.

Sokszor került sor hangszerbemutatóra, népzenei ismeretek közlésére műsor közben, a közönség összetételétől függően.

A zenekar tagjai, hangszereik:

- Barbócz Sándor – hegedű, koboz, dob, tambura
- Falusi László – három- és négyhúros brácsa
- Csepregi András – nagybőgő
- Pribolyszky Ferenc – cimbalom, kralinét, ütőgardon
- Szokolay Balázs – duda, furulyák, hosszú furulya, tárogató

A műsorban zenekari számként hangzott el egy felcsíki összeállítás.

Diavetítés – összekötő szöveg

A felhasznált képeket Szuhaj György középiskolai földrajz – rajz szakos művésztanár válogatta, vetítette, s a legtöbb alkalommal a narrátor szerepét

is ő töltötte be. A diaképekkel elsősorban a tárgyi néprajz elemeit mutatta be. Így láthatóak voltak különféle fafaragások, házak oromzatai, kegyhelyek, templomok, sírhelyek, falurészletek, jellegzetes viseleti darabok. Minden egyes tájegység váltásnál megjelent Kárpát medence néprajzi térképe, ahol jelölve volt, hol is található az adott terület. A záró képsor pedig az általa rajzol grafikákból állt, ahol a történelmi Magyarország vízrajzi térképéből lassan egy emberi agy formálódik. Ebből a képsorból választott egy grafikát a csapat, mely az előadás plakátján szerepelt, majd később az együttesi egyenpólókra is ez került fel.

A Rendhagyó Néprajzi Előadás több értelmezésben, különböző funkcióval került bemutatásra. Például volt alkalom, amikor az összekötő szöveg vezérfonala a dialektusterületek, tájegységek földrajzi elhelyezkedése volt. Máskor az adott tájon élők viseletének, gazdasági helyzetének bemutatásán volt a hangsúly.

Ha a közönség úgy kívánta, a táncok kerültek elemzésre tánc típusok szerint, vagy a zene, a hangszerek kerültek előtérbe. Legtöbbször mégis egy általános, átfogó képet adott a műsor, úgy, hogy egy laikus néző számára se legyen követhetetlen, értelmezhetetlen.

S ami szintén fontos: a színpad és a díszlet

Ezzel a műsorral tulajdonképpen egy kamaraszínházi előadás jött létre, amely szobaszínházi környezetben zajlott. A színpad, illetve az akként szolgáló helyszín átalakult egy parasztház szobabelsőjévé, mely egy oldalról nyitott volt a közönség felé, s ebben a belső térben folyt a produkció. Szinte mindig olyan helyen került előadásra, ahol a terem is emberi léptékű volt, pl.: egy kisebb főiskolai előadó. Így a közönség, ha hagyta magát elvarázsolni, úgy érezhette, hogy ott ül a szobában, a fal tövében, s részese a tánc háznak. Az is kitétel volt ebben a műsorban, hogy a táncosok viselkedjenek úgy,

mintha ténylegesen egy szobában lennének, s rajtuk és a zenekaron kívül más nincs jelen. Függetlenítsék magukat a közönségtől. Ez azt jelentette, hogy nem volt frontális, a nézők felé irányuló táncolás. Ezt a belső érzést az is fokozta, hogy amennyire a színhely csak engedte, olyan közel volt a nézőtér első sora a táncterhez. Az volt a cél, hogy a nézők szinte észrevétlenül kerüljenek a műsor hatása alá az által, ahogyan látják, érzik, a táncosok jókedvből mulatnak.

Ez egészen másképp működik egy nagyméretű színházi előadóteremben, ahol már egy bizonyos távolság eleve adott a közönség és a szereplők közt. Bár a színpad is egy oldalról nyitott tér, de itt gyakran a közönség felé orientálódik az előadás, sok a frontális jelenet. Nehezebb elérni azt, hogy az előadás „lejöjjön” a színpadról.

Az első bemutató

A Rendhagyó Néprajzi Előadást először az együttes 1987-ben, az V. Országos Agrárközművelődési Napok alkalmával mutatta be Debrecenben. Mivel a műsoridő jócskán meghaladta az előírt 20 percet, így a fesztivál rendezői nem engedték a versenyprogramban való bemutatást. A csapat úgy döntött, hogy akkor majd versenyen kívül, de megtartja az előadást. Így a délutáni blokk után, tulajdonképpen vacsoraidőben mentek a színpadra. Az első néhány percben alig voltak a nézőtéren, de mire a végén meghajolt a társaság, a terem tele volt. A táncosok kitartását a közönség hosszú tapsal hálálta meg. Az 1987. júliusi Táncművészet folyóirat így írt az eseményről:

„A néptáncosok versenyében izzott fel leginkább a hangulat, amelyet a jól megkomponált, pergő ritmusú táncok segítettek elő. Véleményem szerint a legeredetibb és legújyszerűbb ötlettel a szarvasi Tessedik Táncegyüttes élt: rendhagyó néprajzi előadást mutatott be „Magyarország az én csendes, szép hazám” címmel. Nekik sikerült megteremteni az igazán népi környezetet

(faragott láda, szőttes, ködmön, petróleumlámpa a színpadon), s az ő produkciójuk kívánt legtöbb figyelmet, gondolkodást. A kísérő Békés Banda, a szólót éneklő Vass Edit és a táncosok mellett a háttér is élt. A kivetített képek még komplexebbé, maradandóbbá tették a mű élvezetét, bár a képváltság a táncok alatt egy kicsit zavarólag hatott. Öt percig tapsolt a közönség, s a további elismerés sem maradt el: különdíjat kapott az együttes, a kísérő zenekar, s a művészeti vezető Csasztvan András.”⁸

A műsorra való felkészülés

Mivel az előadás igen lendületes és megszakítások nélküli volt, nagyon gondosan elő kellett készíteni több szempontból is.

A szereposztásnál figyelembe kellett venni, kinek mennyi ideje marad az átöltözésekre. A lányok többször váltottak viseletet, és több ruhadarabot is használtak mint a fiúk, így náluk különösen át kellett gondolni a sorrendet. Ki mikor kerülhet színpadra – szinte másodpercekre ki volt számítva. A viseleti darabokat is épp ezért igen körültekintően kellett összeválogatni. Minden tájegységhez az annak megfelelő ruhákban jelentek meg a táncosok; az apró részletekre is odafigyelve, például a szalagok, gyöngyök színe se legyen idegen az adott területtől. Ezért a 6 fiú mellett mindig 7-8 lány „dolgozott”.

Az előadás alatt a színfalak mögött is épp akkora munka folyt, mint a színpadon. Mindenkinek pontos sorrendben kellett előkészítenie minden kelléket, aszerint, hogy mikor kerül rá sor. Olyannyira, hogy a szoknyák pertlije nem lehetett bekötve, a gombok begombolva a felvétel előtt. Az idők folyamán szépen kialakult, ki, mikor, kinek tud segíteni a ruhacserékben. Természetesen erre a közönség számára nem látható feladatra is gyakorolni kellett, nem csak a színpadon zajló eseményekre. Sokszor került sor

„gyorsöltöző” próbára, mikor szinte stopperórával mértük, kinek milyen gyorsan megy egyik viseletből a másikba öltözés.

Másik előkészület a díszletezés. Ebben is mindenkinek meg volt a maga feladata. A táncos tér hátulját egy hatalmas, több darabból összevarrt fehér vászonnal fedtük be. Ez volt a „szoba” fala, melyre néhány kendő és szőttes került, valamint a diaképek is erre voltak kivetítve. A színpad jobb oldalán egy gyönyörű ácsolt láda volt, melyet minden alkalommal a szarvasi múzeumból kaptunk kölcsön. Bal oldalt egy régi állófogas és egy szék volt, rajtuk szarvasi kisködmön és más viseleti darabok. A helyszíntől függően petróleum lámpát lógattunk le a mennyezetről, ami világított is. Jellemző volt az egész műsorra, hogy éles, erős megvilágítást nem alkalmaztunk.

A fent említetteken kívül még több mindenre időt kellett szánni a műsor előtt, így a színpadbejárásra, bemelegítésre, beéneklésre, öltözésre és nem utolsósorban a ráhangolódásra, melyben az előző dolgok nagyban segítettek. Úgy kellett az előadás helyszínére érkeznie a csapatnak, hogy kényelmesen legyen idő mindenre.

Ez az előadás nagyfokú koncentrátságot kívánt minden egyes résztvevőtől, táncostól, zenésztől, narrátortól egyaránt. Mindennek akkor kellett történnie, amikor azt a műsor alkotói megálmodták. Ha ez nem így lett volna, könnyen vontatottá, unalmassá válhatott volna ez a műsor, hiszen ne feledjük, improvizációs alapokon nyugodott.

A Rendhagyó Néprajzi Előadás hatása az együttesre

Ez a műsor igazi műhelymunkával jött létre. Mindenki kivette a részét az alkotásból. Kezdve onnan, hogy mely tájegységek kerüljenek bemutatásra, egészen odáig, hogy a díszlet darabjait összegyűjtsük. Még a viselet is így készült: esténként összejöttek a lányok és varrtuk eredeti minta alapján a rábaközi mellényeket.

Mivel ez egy kamara létszámú műsor volt, s csak a legrutinosabb, legügyesebb táncosok kerülhettek bele, így egy egészséges versenyszellemet teremtett, s egy szakmai hierarchiát alakított ki az együttesen belül, ami véleményem szerint nélkülözhetetlen egy művészeti ággal foglalkozó csoport szempontjából. Aki nem szerepelhetett az adott műsorban, az igyekezett a jövőben jobban teljesíteni, hogy bekerülhessen. Az utánpótlásból felkerülő fiatalok szemében nagy tekintélye volt a szereplőknek, s nagy szó volt, mikor végre egy-két számba bekerülhetett valaki az ifjoncok közül.

Annak a 13-14 táncosnak, akik bemutatták az előadást, amellettt hogy kemény fizikai és szellemi igénybevételt volt az az 50-60 perc, mindig egy nagyfokú lelki feltöltődést is jelentett, s beleadta szívét-lelkét mindenki. Ebben a műsorban teljesen igazzá váltak Angelus Iván, művésztanár szavai: „A tánc azért kiemelten alkalmas az egész személyiség megszólítására, mert a test, a szellem, a lélek egyszerre nélkülözhetetlen a gyakorlásához. Ha bármelyik elnyomja a másikat, az nem tánc. Lehet az torna, tudományos kísérlet, vagy lelki élet. Külön-külön nem tánc. Csak ha test, szellem, lélek együtt mozdul.”⁹